

УДК 347.965

DOI: 10.26565/2075-1834-2020-29-27

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПОНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ

Стародубцев А. А.,

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи 4,
e-mail: andron80088008@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9044-163X>

Стебелєв А. М.,

кандидат юридичних наук,
адвокат, засновник адвокатського
об'єднання «Колегія адвокатів України»,
м Харків, пр.-т Московський, д. 96-А,
7-й під'їзд, оф. 188,
e-mail: stebelev@kau.in.ua

АНОТАЦІЯ: у статті зазначено, що етика адвоката є важливою складовою юридичної етики; вказано, що професія адвоката має своїм об'єктом людину, торкається її інтересів, прав, приватного життя, тому дослідження моральних аспектів і проблем адвокатської діяльності має сьогодні першочергове значення; відзначено такі ключові поняття як мораль, право, етика, справедливість, обов'язок, добро, зло, сумління, відповідальність, честь, гідність, гуманізм; відзначається, що складова частина етики, юридична етика, – наукова дисципліна, предмет якої складає прояв моралі в правосудді і правозастосовній діяльності; наголошується, що значення юридичної етики полягає в тому, що вона надає моральний характер діяльності зі здійснення правосуддя, виконанню прокурорських функцій, слідчій роботі, а також іншим видам діяльності, що здійснюється юристами-професіоналами; констатується, що юридична етика сприяє правильному формуванню свідомості, поглядів працівників юридичної професії, орієнтуючи їх на неухильне дотримання моральних норм, забезпечення справжньої справедливості, захисту прав, свобод, честі і гідності людини, охорону своєї честі та репутації; вказується на те, що сьогодні є актуальним контекст розмови окремо про етику суддів, слідчу етику, етику адвоката, однак є підстави аналізувати саме етичні засади діяльності адвокатів, оскільки вони сформульовані на сьогодні доволі чітко; наголошено, що специфіка адвокатської діяльності вимагає збалансованості у служінні адвоката; зазначено, що формування системи етичних норм не повинно перешкоджати адвокатам професійно виконувати свій професійний обов'язок; наголошено, що адвокатська етика покликана забезпечувати виконання адвокатом своїх обов'язків чесно, компетентно і сумлінно, щоб формувати належний рівень суспільної довіри до адвокатури як представника громадянського суспільства і особисто до адвокатів; відзначено, що основу взаємин адвоката з клієнтом становить довіра, у якій відбивається не тільки правова природа відносин адвоката з особами, що звертаються до нього, а й моральна сторона адвокатської діяльності, її спрямованість на забезпечення суб'єктивних прав громадян; наголошено, що адвокат не має права на власну, не погоджену з клієнтом, позицію захисту, адвокат повинен проявляти підвищену увагу до підзахисного, який перебуває під вартою, гонорарна практика адвоката повинна будуватися з урахуванням низки чинників; надається застереження щодо заборони іронізування над учасниками процесу; вказується, свої заперечення проти неправильних дій слідчого або органів дізнання адвокат зобов'язаний висловлювати у законній формі та сприяти формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до суду як до гілки влади; зазначено, що адвокату забороняється грубо порушувати професійну етику, а необхідно будувати відносини з колегами по професії на нормах порядності і поваги, допомагати молодшим колегам; поважати гідність, авторитет і ділову репутацію інших адвокатів, формувати гідну лінію власної позиції і поведінки та мати переконливу власну точку зору.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: мораль, право, етика, справедливість, обов'язок, добро, зло, сумління, відповідальність, честь, гідність, гуманізм, правила адвокатської етики, закон.

ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ ПОНЯТИЯ АДВОКАТСКОЙ ЭТИКИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ: СОДЕРЖАНИЕ И ЗНАЧЕНИЕ

Стародубцев А. А.,

доктор юридических наук, доцент,
профессор кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина,
г. Харьков, 61022, площадь Свободы 4,
e-mail: andron80088008@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9044-163X>

Стебелев А. М.,

адвокат, основатель адвокатского
объединения «Коллегия адвокатов Украины»,
кандидат юридических наук
г. Харьков, пр-т Московский, д. 96-А,
7-й подъезд, оф. 188
e-mail: stebelev@kau.in.ua

АННОТАЦИЯ: в статье указано, что этика адвоката является важной составляющей юридической этики; определено, что исследование нравственных аспектов и проблем адвокатской деятельности имеет сегодня первостепенное значение; отмечены такие ключевые понятия как мораль, право, этика, справедливость, долг, добро, зло, совесть, ответственность, честь, достоинство, гуманизм; отмечено, что адвокатская этика призвана обеспечивать исполнение адвокатом своих обязанностей честно, компетентно и добросовестно, чтобы формировать должный уровень общественного доверия к адвокатуре как представителю гражданского общества и лично к адвокатам; указано, что основу взаимоотношений адвоката с клиентом составляет доверие, в котором отражается не только правовая природа отношений адвоката с лицами, которые обращаются к нему, но и нравственная сторона адвокатской деятельности, ее направленность на обеспечение субъективных прав граждан; отмечено, что адвокат не имеет права на собственную, не согласованную с клиентом позицию защиты; указано, что адвокату запрещается грубо нарушать профессиональную этику, а необходимо строить отношения с коллегами по профессии на нормах порядочности и уважения, помогать младшим коллегам; уважать достоинство, авторитет и деловую репутацию других адвокатов, формировать достойную линию собственной позиции и поведения и иметь убедительную собственную точку зрения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: мораль, право, этика, справедливость, долг, добро, зло, совесть, ответственность, честь, достоинство, гуманизм, правила адвокатской этики, закон.

THE PRACTICAL APPLICATION OF THE CONCEPT OF ADVOCACY ETHICS AT THE PRESENT STAGE: CONTENT AND SIGNIFICANCE

A. Starodubtsev,

Professor of the Department
of State Law Disciplines,
Doctor of Laws, Associate Professor,
V. N. Karazin Kharkiv
National University, Faculty of Law
Kharkiv, Freedom Square, 4, 61022
e-mail: andron80088008@gmail.com
orcid: <https://orcid.org/0000-0002-9044-163X>

A. Stebelev,

lawyer, founder of the lawyer
the Bar Association of Ukraine,
Doctor of Law,
Kharkiv, Moscow Ave, 96-A,
7th entrance, of. 188
e-mail: stebelev@kau.in.ua

ANNOTATION: the article states that lawyer ethics are an important component of legal ethics; it is stated that the profession of the lawyer has the object of the person, touches his interests, rights, privacy, therefore the study of moral aspects and problems of the lawyer's activity is of paramount importance today; noted such key concepts as morality, law, ethics, justice, duty, good, evil, conscience, responsibility, honor, dignity, humanism; it is noted that an integral part of ethics, legal ethics, is a scientific discipline, the subject of which is the manifestation of morality in justice and law enforcement activities; emphasizes that the importance of legal ethics is that it imparts a moral character to the activities of justice, the performance of prosecutorial functions, investigative work, as well as other activities performed by legal professionals; states that legal ethics contributes to the proper formation of consciousness, the views of the legal profession, orienting them to the strict observance of moral standards, ensuring true justice, protection of human rights, freedoms, honor and dignity of the

person, protection of their honor and reputation; points out that the context of the discussion on the ethics of judges, investigative ethics and the ethics of lawyers is relevant today, but there is reason to analyze the ethical principles of the lawyers' activities, as they are formulated so clearly today; it is emphasized that the specificity of the lawyer's activity requires a balance in the lawyer's service; stated that the formation of a system of ethical standards should not prevent lawyers from professionally performing their professional duty; emphasizes that advocacy ethics is designed to ensure that the lawyer performs his or her duties honestly, competently and conscientiously, in order to build an adequate level of public trust in the bar as a representative of civil society and personally to the lawyers; it is noted that the basis of the lawyer's relationship with the client is trust, which reflects not only the legal nature of the lawyer's relations with the persons referring to him, but also the moral side of the lawyer's activity, its focus on ensuring the subjective rights of citizens; it is emphasized that the lawyer does not have the right to his own, disagreed with the client's position of defense, the lawyer should exercise special attention to the protected client in custody; the lawyer's honorary practice should be based on a number of factors; a warning is provided regarding the banning of ironizing against participants in the process; specifies that the lawyer is obliged to express his objections against the wrong actions of the investigator or the bodies of inquiry in a lawful form and to promote in society a respectful attitude towards the court as a branch of power; stated that the lawyer is forbidden to violate professional ethics, it is necessary to build relationships with colleagues in the profession on the standards of honesty and respect, to assist the younger colleagues; respect the dignity, authority and goodwill of other attorneys, form a worthy line of their own position and behavior, and have a persuasive opinion of their own.

KEY WORDS: morality, law, ethics, justice, duty, good, evil, conscience, responsibility, honor, dignity, humanism, rules of lawyer ethics, law.

Вступ. Основним Законом України, зокрема ст. 59 на адвоката (правозахисника) покладається найбільш важлива функція адвокатури, яка полягає у забезпеченні права на професійний захист від обвинувачення та надання правової допомоги під час вирішення справ у суді та інших інстанціях. Адвокат у своїй професійній діяльності є учасником комунікацій, у яких його опонентами виступають клієнти, суди чи інші інстанції, колеги-адвокати, ціла структура – адвокатура та, зрештою, суспільство, в цілому. Ці комунікативні відносини дуже часто складаються суперечливо або, навіть, контраверсійно.

Актуальність. Невід'ємною ознакою професіоналізму адвоката є слідування ним високим етичним стандартам поведінки, адже такою є специфіка цієї професії. Високий рівень професійної поведінки буде адвокатуві під силу, зокрема за умови дотримання ним установлених правил адвокатської етики, адже їх варто сприймати не лише декларативно, а й як орієнтир чи дороговказ у професії.

Постановка проблеми. У наш час так складається, що контекст розмови про правила адвокатської етики перестає сприйматися однозначно, а стосується двох площин – реального і віртуального життя. Якщо у реальному житті все більш-менш зрозуміло, то щодо мережі Internet та месенджерів низка понять не має чіткого визначення, а їх тлумачення лишається оціночним. Тож виходить, що вагу спілкування адвоката у Internet та у месенджерах важко недооцінити, адже це й самореклама, й можливість налагоджувати комунікаційні механізми, й надавати суспільству певні інсайди, й підвищення ефективності його праці тощо, але, навіть, незважаючи на появу у Правилах адвокатської етики розділу VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет» (ст. 57–60), виникає чимало труднощів у поведінці адвокатів у Internet, соцмережах, месенджерах тощо та особливостей її дотримання.

Рівень дослідженості проблеми. Питання адвокатської етики подекуди торкалися в різні часи, однак аспекти, що стосуються проблеми її застосування саме в мережі Internet та месенджерах, представлені поодинокими, здебільшого публіцистичними розвідками (В. Коломійчук, Д. Кухнюк, О. Мигдаль).

Виклад матеріалу. Отже, етика адвоката є надзвичайно важливою у структурі юридичної етики, у контексті розмови про етику загалом і у професії самого фахівця. Конституція України у ст. 3 проголошує людину (...) найвищою соціальною цінністю [1]. Об'єктом професії юриста, ба більше – адвоката, є людина. Адвокат зачіпає її інтереси, права, приватність, тому дослідження моральних аспектів і проблем адвокатської діяльності має першочергове значення особливо в сучасних умовах європеїзації українського суспільно-правового і державного життя та його гуманізації. Ключовими тут є поняття право і мораль, етика, справедливість і обов'язок, добро і зло, сумління, відповідальність і честь, гідність і гуманізм.

Загальновідомо, що мораль регулює поведінку людей у суспільстві у всіх його сферах, охоплюючи своїми принципами всіх людей. Моральних норм соціум дотримується відповідно до традицій, суспільної думки, а те, як вони виконуються, контролює суспільство. Відповідальність за їх порушення має духовний характер. Функції моралі різноманітні – від регулятивної, виховної, пізнавальної до орієнтуючо-мотиваційної.

Право, на відміну від моралі, регулює лише суспільно важливу поведінку. Спосіб правового регулювання – правовий акт, створений державою, а дотримання правових норм забезпечується державним апаратом і всією міццю держави.

Категоріями етики є добро, зло, справедливість. Добро об'єднує все позитивне у моральному сенсі, те, що відповідає духу часу, звичаям і традиціям. Зло об'єднує все, що протилежне добру. Справедливість – етична і правова категорія, що пронизує законодавство сучасного демократичного

суспільства і в правовому сенсі визначає його у Загальній декларації прав людини, прийнятій і проголошеній в резолюції 217 А (III) Генеральною Асамблеєю від 10 грудня 1948 року (далі – Декларація) [2] щодо діяльності суду.

Стаття 10 Декларації проголошує, що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків (...) має право на те, щоб її справу було розглянуто (...) з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [2].

Обов'язок – це ставлення особистості до суспільства або інших людей, підкріплене моральною складовою, в конкретних умовах. Сумління (совість) – здатність людини демонструвати моральний самоконтроль і виконувати правові норми. Відповідальність – необхідність звітувати про свої дії і вчинки з урахуванням їх наслідків. Гідність – власне моральне ставлення людини і суспільства до самої себе як до особистості (ст. 3 Основного Закону).

Честь для адвоката, на думку окремих адвокатів-практиків, це те, скільком людям удалося допомогти. Гуманізм як правовий принцип означає, що адвокатура призначена для служіння суспільству й людині, що виявляється у поважному ставленні до кожної людини, а це ще й корелюється з милосердям. З розгляду цих категорій бачимо, що юридична етика має своїм предметом прояв моралі в правосудді і правозастосовній діяльності, сприяє правильному формуванню свідомості і поглядів працівників юридичного фаху, скеровує їх на беззаперечне дотримання у своїй діяльності моральних норм. При існуючому різноманітті юридичних професій бачимо, що цілком різні завдання у слідства, прокуратури, адвокатури. Сьогодні є актуальним контекст розмови окремо про етику суддів, слідчу етику, етику адвоката. Однак для більшості юридичних спеціальностей наукова розробка їхніх моральних засад ще не має чітко визначених меж, тому ми переходимо до розгляду етичних засад діяльності адвокатів, оскільки саме вони сформульовані на сьогодні доволі чітко, перевірені практикою і закріплені, зокрема, у Правилах адвокатської етики у вигляді понять «етичні аспекти», «загальні етичні засади», «окремі етичні аспекти», «етичні особливості», «етичні засади» (далі – Правила) [3].

Таким чином, переконані, що адвокат повинен слідувати високим етичним стандартам поведінки. Разом з тим, специфіка адвокатської діяльності, обов'язки адвоката такі, що вимагають збалансованості у його служінні, що повинно проявлятися як у задоволенні інтересів окремого клієнта зокрема, інтересів суспільства в цілому, базуючись на принципах законності і верховенства права (ст. 6 «Незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності»; ст. 7 «Дотримання законності»; ст. 8. «Пріоритет інтересів клієнта»; ст. 9. «Неприпустимість конфлікту інтересів»; ст. 10. «Конфіденційність»; ст. 11 «Компетентність та добросовісність»; ст. 12. «Повага до адвокатської професії»; ст. 37. «Етичні аспекти відносин адвоката з недієздатним (обмежено, частково дієздатним) клієнтом»; ст. 38. «Етичні аспекти відносин адвоката з клієнтом – юридичною особою»; ст. 47. «Етичні аспекти відносин адвоката з державними органами»; ст. 50. «Загальні етичні засади взаємин між адвокатами» тощо) [3].

Дотримання Правил є одним з основних професійних обов'язків адвоката, про також іде мова у Законі України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" № 5076-VI від 5 липня 2012 року [4]. Адвокат, склавши Присягу адвоката України та, дотримуючись принципів законності і верховенства права, повинен чітко слідувати Правилам адвокатської етики (далі – Правила), адже вони є уніфікованим закріпленням традицій і досвіду української адвокатури та загальноновизнаними професійними вимогами, прийнятими міжнародною адвокатською спільнотою.

Предметом адвокатської етики є поведінка адвоката в процесі – кримінальному, цивільному, господарському або будь-якому іншому, або представництві самої адвокатури в адміністративних чи інших органах. Однак, коли адвокат перебуває в обставинах, у яких він нікого не представляє, він може дотримуватися такої етичної поведінки, як і звичайна людина.

Формування системи етичних норм не повинно перешкоджати адвокатам професійно виконувати свій професійний обов'язок, а має надавати йому допомогу у діяльності, визначати, як це зробити більш якісно і з великим успіхом, оскільки поведінка з порушенням норм етики віддзеркалюється на репутації як самого адвоката, так і всієї адвокатської спільноти, призводить до втрати довіри з боку громадян та до зменшення кількості звернень. Адвокатська етика є тим лакмусовим папірцем, який контролює виконання адвокатом своїх обов'язків чесно, компетентно і сумлінно. У населення повинна бути впевненість, що адвокат, який чесно виконує свій обов'язок, здатен надати реальну допомогу в критичній ситуації. Підтримка адвокатури суспільством підсилює адвокатуру та дозволяє їй ефективно виконувати свої функції.

Як свідчить історія, на початку становлення адвокатури були випадки, коли претенденту на звання присяжного повіреного, який формально задовольняв вимогам закону про вік, рівень освіти, досвід і стаж роботи, проте був позбавлений моральних якостей, необхідних для правильного виконання обов'язків адвоката, відмовляли. Такі «відмови» навіть не можна було оскаржити у суді. Навіть майже два століття тому вже було очевидним, що перед адвокатурою стоять високі моральні вимоги, які піднімають її престиж і забезпечують ефективність діяльності.

Отже, ми схилиємося до думки про те, що міжнародна і вітчизняна практики, накопичені адвокатурами за весь час свого існування, оперують поняттями чесність, компетентність, добропорядність.

Чесність – така моральна якість, що включає в себе правдивість (здатність говорити правду), принциповість і щирість.

Компетентність адвоката ґрунтується на глибоких знаннях про право, набутому життєвому досвіді, здатності грамотно (правильно) і швидко (оперативно) розбиратися в обставинах і ситуаціях, що склалися, і відповідно (правильно) застосовувати норми права. Все це вимагає від адвоката «тримати руку на пульсі професії»: стежити за змінами у законодавстві, вивчати судову практику, знайомитися з науковими публікаціями у тих галузях права, в яких він спеціалізується. Немає необхідності вдавати з себе «всезнаючого і всерозуміючого». Якщо адвокат відчуває, що безсилий, щоб надати правову допомогу у конкретній справі, він повинен якомога швидше попередити клієнта про це і навіть порекомендувати йому іншого конкретного фахівця у відповідній галузі права або за попередньою згодою клієнта залучити такого фахівця до спільної роботи. І дуже багато залежить від сумлінного виконання адвокатом своїх обов'язків. Адвокат повинен надати правову допомогу своєму клієнту чітко у визначений законом строк, використовуючи всі відомі йому законні способи для вирішення поставленого завдання, проявляти витримку, наполегливість.

У клієнта має бути відчуття впевненості у тому, що адвокат робить все, що може, і робить це добре. Під час виконання своїх обов'язків адвокат не повинен принижувати людську гідність будь-кого та проявляти чуйність, уважність і повагу до людей, вміти їх слухати. Все це дуже непросто, але без цього краще адвокатом не бути. На нашу думку, юристи дуже схожі на лікарів. Перші лікують «ножем», а другі – словом. Для перших і других помилятися неприпустимо, адже мова йде про людські долі. А девіз медичних працівників «Не нашкодь!» сповна стосується й адвокатів.

Основу взаємин адвоката з клієнтом становить довіра. З перших хвилин спілкування з адвокатом клієнт повинен розуміти, що перед ним небайдужий помічник, тільки так він зможе йому довіритися. У довірі полягає правова природа і моральний бік відносин адвоката з особами, що звертаються до нього.

Консультуючи клієнта, адвокат повинен пам'ятати, що його завдання – не тільки надати правильну пораду, а й переконатися, що цю пораду правильно зрозуміли. Порада адвоката має бути зрозумілою і чіткою, зрозуміло виражати те, що адвокат відверто думає з приводу «плюсів і мінусів» ситуації, що склалася, а також можливих результатів її судового розгляду.

Не можна загравати, підлещуватися до клієнта, говорити йому лише те, що він хоче почути. Адвокат повинен чесно і неупереджено висловлювати клієнту свою думку про ймовірні результати справи, посилаючись на відомі у справі обставини: необхідно оголосити клієнту правове значення можливих проблем і дати у межах закону поради щодо їх розв'язання. І особливо небезпечне гарантування результату справи. Єдиною гарантією адвоката може бути його сумлінне ставлення до справи.

Адвокат не має права на свою позицію у захисті, без погодження її з клієнтом, якою б правильною вона не була, і не може визнавати провину свого підзахисного, якщо той її заперечує.

Адвокат має бути особливо уважним до підзахисного, який перебуває під вартою, оскільки там має місце фізична, соціальна і психологічна ізоляція, моральні і фізичні страждання, пов'язані з позбавленням волі, що безсумнівно впливає на його психіку і оцінку реальної дійсності. Якщо вимоги клієнта не збігаються із законом, або є морально сумнівними, а підтримати позицію такого клієнта іншими способами і засобами неможливо, то тут необхідно негайно відмовитися від прийняття доручення на захист.

Важливий з етичної точки зору бік становить гонорарна практика адвоката. Сьогодні вона визначається угодою сторін і має враховувати складність справи, витрати часу, ймовірність того, що згода вести цю справу змусить адвоката відмовитися від ведення інших справ, матеріального становища клієнта, традицій, професійного досвіду і власної юридичної репутації тощо.

У випадку виникнення конфлікту інтересів між клієнтами або з самим адвокатом, необхідно відмовитися від захисту. Етичні правила спілкування з клієнтами також вимагають дотримання конфіденційності та адвокатської таємниці. Усі процесуальні дії адвокат повинен узгоджувати зі своїм клієнтом, роз'яснюючи їх значення і можливі наслідки.

Адвокат зобов'язаний вести себе так, щоб його дії, процесуальні документи не ставили під сумнів нічий авторитет, не дискредитували колег і не принижували гідності учасників процесу. Також не варто іронізувати над учасниками процесу, не можна применшувати значення дій адвоката.

Ввічливість адвоката має бути щирою, він повинен бути нетерпимим до порушень закону, що ущемлює права клієнта, зобов'язаний використовувати всі, передбачені законом засоби, для припинення порушень закону. Свої заперечення проти неправильних дій учасників справи, що розглядається, адвокат повинен висловлювати у законній та письмовій формі. Адвокат повинен сприяти формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до суду, бо саме там остаточно вирішуються всі справи, у судовому процесі він має проявляти стриманість і такт, висловлюючи свої заперечення лише в установленому

законом порядку, абсолютно неприпустимо сперечатися адвокату з судом чи нетактовно висловлюватися на адресу учасників процесу. Необхідно спокійно клопотатися про занесення всього, що відбувається у суді, до протоколу судового засідання і добиватися можливості вести аудіозапис судового засідання. Це справляє протверезливу дію на всіх учасників процесу, змушуючи їх вести себе і говорити суворо у межах закону.

До грубих порушень професійної етики, зокрема, належать факти неявки адвоката до суду без поважної причини, систематичні запізнення на судові засідання, в яких справи повинні були слухатися з його участю. До подібних дій члени адвокатської спільноти повинні ставитися різко негативно, бо це накладає негативний відбиток на всіх адвокатів. Дуже важливо, щоб морально-психологічний клімат в колективі (юридичній консультації, адвокатській фірмі й т.п.) був здоровим.

Відносини адвоката з колегами по професії повинні будуватися на нормах порядності і поваги. Адвокат не повинен відмовляти в консультації колезі, якщо той звернувся за допомогою. Найкраще це зробити у вигляді розбору справи, ніж у вигляді повчання. Особливо уважно слід ставитися до прохань молодих адвокатів. Вони, як ніхто інший, схильні до ризику помилитися. Представлені в таких випадках знання і досвід більш старших товаришів допоможуть їм уникнути помилок, що створить традиції і спадкоємність в поведінці, тому що, коли адвокат-початківець перестане таким бути, його моральним обов'язком також буде уважне ставлення до своїх молодих колег. Це сприяє згуртуванню корпорації. Але особливо слід пам'ятати, що адвокат не повинен в бесідах з клієнтом, публічних виступах, в документах, під час переговорів допускати безтактні висловлювання щодо ділових або особистих якостей іншого адвоката, він повинен ставитися до нього з повагою.

Адвокат не має права принижувати гідність, авторитет і ділову репутацію інших адвокатів. Реалізуючи свої послуги, адвокат може надати інформацію про місце знаходження, види послуг, що надаються, телефонні номери. Якщо створюються рекламні матеріали про діяльність адвоката, то вони мають бути об'єктивними і достовірними, не повинні містити припущень чи натяків, двозначностей або іншої інформації, яка може ввести потенційних клієнтів в оману [3]. Власне самі справи адвоката або адвокатського об'єднання краще будь-якої інформації рекламуватимуть їхні дії, і довіру клієнтів забезпечить їхній успіх.

Як ми вже зазначили вище, питання дотримання етики поведінки в цілому й адвокатської етики зокрема сьогодні може розглядатися у дихотомічному вимірі – у реальному та віртуальному просторі, оскільки адвокати саме у віртуальному середовищі останнім часом стали надактивними – розміщують певний контент стосовно справ, що розглядаються, звітують, коментують, дискутують, ведуть блог, «стрім», telegram-канал тощо. Адвокати створюють власні акаунти і є їх активними користувачами. Окремо можуть створюватися акаунти адвокатських компаній, фірм чи бюро. Така соціальна активність вимагає дотримання певних вимог, а саме, як зазначено у редакції Правил, такої поведінки, яка «не завдасть шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому» [3]. Більшість дописувачів вважає, що питання об'єктивності критеріїв визначення поняття вищевказаного авторитету адвоката та розміру завдання ним шкоди є дискусійним, бо має виключно оціночний характер, адже не закріплене у законодавстві та інших нормативних документах. Очевидно одне, де б не був активним адвокат – у судовому процесі чи в соцмережах, він повинен дотримуватися своїх професійних обов'язків відповідно до чинного законодавства, Правил та рішень З'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України, а саме – демонструвати власну незалежність і незаангажованість, професіоналізм, чесність, толерантність, коректність, гідність, відповідальність, конфіденційність, недопущення дискримінації, сексизму, правового нігілізму чи розпалювання ворожнечі. Висловлювання, заяви, коментарі адвоката, особливо в Internet мають сприйматися однозначно, бути достовірними, не оманливими і надаватися з усією відповідальністю, характер його поведінки має бути шанобливим і не допускати образ, без агресії, спокійно сприймаючи думки опонентів, що не збігаються з його власними; також адвокат не повинен здійснювати в Internet-ресурсах будь-яких заяв від імені адвокатської спільноти, видаючи їх за колективну думку, й має постійно пам'ятати і дбати про свою репутацію. Звісно, це ідеальна картинка, а насправді випадки в частині некоректної та нестриманої поведінки адвокатів, написання ними неправдивих постів тощо подекуди мають місце в мережі.

Якщо у спілкуванні з клієнтами, колегами, на телевізійних ефірах, у науці юрист (та й будь-яка інша людина – фахівець чи пересічний громадянин) вміщується в етичні межі, то коли мова йде про автентифіковане або ні спілкування у соціальних месенджерах (Viber, Telegram, WhatsApp, Facebook тощо) тут, чомусь, запросто може мати місце порушення меж моралі. Дописувач «роздвоюється». Якщо у реальному житті діє так звана система «стримувань і противаг», то, здається, що простори «світового павутиння» безмежні і безкарні. Можна спробувати визначити всі «адвокатські етичні огріхи» у мережі так:

1. Активний безграмотний користувач у мережі, допускаючи низку орфографічних, граматичних та пунктуаційних помилок, демонструє неповагу щодо того (тих), з ким листується, і підриває довіру щодо своєї освіченості і професіоналізму;

2. Активний користувач мережі, який має насичене приватне життя, і повсякчас демонструє це своїми акаунтами у вигляді подекуди відвертих чи компрометуючих фото з геолокаційними мітками, тим самим грубо порушує встановлений «дрес-код» професії, підриває свій моральний авторитет та декларує надмірну святковість свого життя;

3. Користувач, який звітує про свій кожен крок: що з'їв, що подумав, де був, з ким зустрічався, де перерізав стрічку, за яку трибуну (чи кафедру тримався), кому безоплатно щось передав, яку справу завершив (успіх якої, до речі, може бути сумнівним) – яскраво демонструє такі свої якості як марнославство чи «зірковість»;

4. Коли у самого успіхів нема, а колезі заздриш і через це прискіпуєшся до його успіху у мережі, вважаючи його сумнівним, повсякчас шукаєш якісь підводні камені, а при зустрічі приязно йому посміхаєшся – заздрість;

5. Дуже палкі, нестримані, вибухові і брутальні дозволяють собі у мережі грубу лексику або, навіть, лайку. Сьогодні маємо такі реальні приклади серед відомих публічних осіб – демонстрація гніву;

6. Якщо вважаєш себе надто поінформованим, причетним до певних кіл і прагнеш оприлюднювати якісь інсайди користувачам, але приховуєш своє реальне обличчя – страх, лякливність, небажання нести відповідальність за сказане.

Висновки. Отже, порушення правил адвокатської етики належить до дисциплінарного проступку адвоката і є підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Відповідно до ст. 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4] за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосоване: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. Рішення щодо прийняття санкції приймає кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, яка має встановити склад правопорушення.

Також існує проблема щодо встановлення суб'єкта порушення, його ідентифікації та автентифікації в мережі Internet та месенджерах (прикладом є низка анонімних telegram-каналів, ботів тощо). Крім того, відсутність закріплених у Правилах чи законах вимог до ведення акаунтів, відсутність алгоритму перевірки належності допису в Internet тій чи іншій особі, доведення фальшивості (фейковості) акаунтів також свідчить про наявну проблему і необхідність її доопрацювання та усунення на перспективу.

Таким чином, адвокатська етика є для адвоката орієнтиром у професійній діяльності під час вирішення того чи іншого конкретного питання, подолання проблеми, при виборі власної лінії поведінки або поведінки свого клієнта. Ці орієнтири вкрай необхідні, оскільки заздалегідь неможливо передбачити все, однак щоразу адвокат повинен перед собою, клієнтом, державою, суспільством, колегами, професією переконливо обґрунтувати свою точку зору, свою поведінку і свої наміри.

Як бачимо, прийняття норм, що були предметом нашого дослідження, є логічним кроком у питанні підвищення правової культури професії адвоката, а Правила адвокатської етики та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині положень щодо дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Internet-ресурсів та месенджерів станом на сьогодні потребують ретельного доопрацювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральною Асамблеєю від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Правила адвокатської етики. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mus28627?an=2>.
4. Закон України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" № 5076-VI від 5 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

REFERENCES

1. Konstituciya Ukrayini. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Zagalna deklaraciya prav lyudini, priynjata i progoloshena v rezolyuciyi 217 A (III) Generalnoyu Asambleyeyu vid 10 grudnya 1948 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Pravila advokatskoyi etiki. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mus28627?an=2>.
4. Zakon Ukrayini "Pro advokaturu ta advokatsku diyalnist" № 5076-VI vid 5 lipnya 2012 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.